

DIMENSIONS OF HOMOSEXUALITY IN PSYCHOLOGY
AND SOCIAL PEDAGOGY

Yana Dimitrova

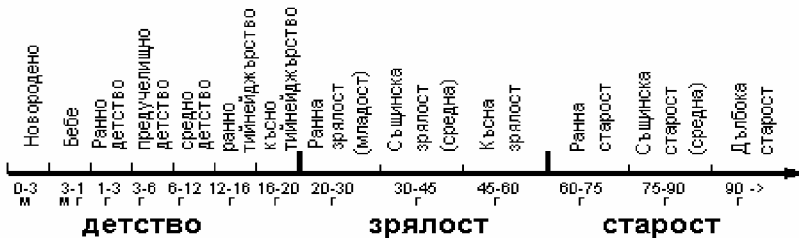
Summary: This article studies some of the most popular in psychology views about homosexuality as a manifestation of individuality. It briefly presents the interpretation of psychoanalysis, as well as some other areas that explain the causes which “unlock” and activate homosexual attraction and behaviour in the individual. At the same time the article examines the social and pedagogical aspects of homosexuality, mostly related to the acceptance of homosexuals in society, the extent of forming a positive attitude towards the sexually different, and the importance of educating tolerance towards differences, regardless of their nature.

Key words: homosexual orientation, homosexuality in social pedagogy, homosexuality in psychology

Статията разглежда някои от популярните в психологическата наука възгледи за хомосексуалността като проявление на индивидуалността. Накратко са представени тълкуванията и интерпретациите на психоанализата, както и на някои други направления, които обясняват по свой начин причините за „отключване” и активизиране у индивида на хомосексуалното влечение и поведение. Едновременно с това са разгледани и социалнопедагогическите аспекти на хомосексуалността, най-вече отнасящи се до възприемането на хората с хомосексуална ориентация в обществото, степента на формирано положително отношение към сексуално различните и важноста на това да се възпитава толерантност към различията, независимо от какво естество са.

Психологията е една от първите научни области, изследвала хомосексуалността като социален феномен в индивида. До 70-те години на 20. век психологията гледа на хомосексуалността като патологично вродено заболяване, докато през 1973 г. Американската психиатрична асоциация взема решение за премахване хомосексуалността от своя Диагностичен и статистически наръчник на психичните разстройства. Редица емпирични изследвания в областта на медицината, психичното здраве и поведенческите и социалните науки, които са в опозиция на възгледа, че хомосексуалността е психично разстройство, стигат до извода, че патологичният модел е неточен и присъствието на хомосексуалността в психиатричната номенклатура отразява предположения, основаващи се на преобладаващите социални норми.

За да се достигне до същността как се определя една хомосексуална личност, е необходимо преди това да се поясни накратко периодизацията на човешкия живот, изследвана и представена от Борис Минчев в курса от лекции Психология на човешкото развитие (2005 г.). В тях той изразява доминиращите представи на европейците от XX век за това през какви възрастови периоди преминава индивидът през своя жизнен път.

Фиг. 1. Типична европейска периодизация

Европейците, а и не само те, са склонни да разделят живота на три големи възрасти: *детство*, *зряла възраст* и *старост*. Детството обхваща първите 20 години, но през него стават най-много промени с развиващ ефект. Затова то се диференцира на двойно повече възрастови периоди, отколкото зрялата възраст и старостта. В

детството се случват повече важни събития влияещи върху телесното, социалното и психо-духовното битие на индивида, отколкото в зрялата възраст и старостта взети заедно. Това рефлектира и в броя на периодите, на които се разчленяват трите възрасти. Периодите се групират в големи възрасти, поради общото си качество. През детството жизнените сили на индивида са нагоре, те нарастват и се диференцират. През зрялата възраст жизнените сили са относително устойчиви, стабилни, и продължават да се диференцират. През старостта жизнените сили обикновено са в упадък, който постепенно се ускорява. По хронологическа продължителност втората възраст (зрелостта) е приблизително равна на първата (детството) и третата (старостта) взети заедно. В детството всеки “бърза да порасне”, а на границата между зрелостта и старостта се бави да признае, че вече е станал стар човек. Динамиката на жизнените сили в трите възрасти може условно да се онагледя със следната крива:

Крива 1. Жизнен цикъл на човешкото развитие

Не е трудно да се види, че особеното качество на глобалната психодинамика у индивида влияе върху трите възрасти. Този специфичен профил на психодинамика през жизнения цикъл - обърната крива с широко плато – е универсален и е обусловен от човешкия геном (системата от гени, съставляващи ДНК). „Психосексуалното развитие е един от аспектите на онтогенезата, който е тясно свързан с общото биологично развитие на организма, особено с половото съзряване и с по нататъшното изменение на половата функция. Във връзка с това вниманието на изследователите привличат такива естествени граници като стадияте на пубертета; възрастта и особенос-

тите на менархе при момичетата и първата еякулация при момчетата, възрастовата динамика на хормоналните процеси и на сексуалната активност на възрастните; факторите, свързани с раждането на деца; менопаузата отслабването на половата функция с възрастта и т.н.“ (Кон 1990: 216). При нормална наследственост всяко бебе преживява растеж на жизнените сили, зрелият човек усеща стабилност на своя жизнен потенциал, а всеки старец забелязва, че психофизиологическите му възможности са в упадък.

От трите възрасти на човешкия живот детството е най-добре проучено. Феномените на развитие през него са явни и за обикновените хора. Много психолози поставят знак на равенство между човешко развитие и детство. В този период е и т.нар. теория на идентификацията, която се базира на психоанализата, подчертава ролята на емоциите и на подражанието, като смята, че детето безсъзнателно имитира поведението на възрастните представители на своя пол, преди всичко на родителите, чието място то иска да заеме. „Теорията на половата типизация, която се опира на теорията за социалното овладяване, придава решаващо значение на механизмите на психичното подкрепление: родителите и другите хора поощряват момчетата за тяхното маскулинно поведение и ги осъждат, когато те имат „женствено” поведение; момичетата получават положително подкрепление за фемининно поведение и се порицават за маскулинно. Както подчертава Уолтър Мишел, „половата типизация е процес, посредством който индивидът усвоява половодиморфичните образи на поведение: първоначално той се научава да различава диференцируемите според пола образци на поведение, след това да разпространява този частен опит върху новите ситуации и накрая да изпълнява съответните правила“ (Кон 1990: 220, цит. У. Мишел).

Фройд никога не е посвещавал по-важен психоаналитичен труд от теориите си за хомосексуалността. Все пак той изследва темата в продължение на двадесет години, през които гледището му продължава да бъде комплексно и противоречиво. Така например той вярва, че детската хомосексуалност е преходна фаза по пътя към хетеросексуалността на възрастния. Макар да вярвал, че хомосексуалността е присъща и няма „причина” в обичайния психоаналитичен смисъл, той все пак развива една хипотеза за „причината” за

запазването на инстинкта в зряла възраст: хомосексуалността е причинена от прекалено близка връзка с майката в детството. „Сексуалното влечение според него е присъщо на детето още от раждането, а според неговия последовател Ото Ранк – още от утробния период. То възниква заедно с тялото и макар да търпи известни изменения, не изчезва през целия живот на организма. Що се отнася до половия живот в обикновения житейски смисъл, то това е само един етап от проявите на либидното. Фройд разграничава два основни етапа в сексуалното развитие на човека – предгенитален и следгенитален, или същински полов живот“ (Фройд 1991: 9).

Причините или значенията за хомосексуалността са обект на психоанализата. Историята на психоаналитичните нагласи спрямо хомосексуалистите изглежда доказва тази перспектива. Вместо да открият „причините“ за хомосексуалността, участниците в психоанализата се включват в диалог относно споделените значения на еднородните привличания и поведение. Какво подхожда обаче на един хомосексуалист във фиксацията на хомосексуалното преживяване? „Спокойно може да се каже, че е толкова безкрайно по-трудно да си хомосексуален, отколкото да си нормален, че само от това бихме могли да получим представа за огромното изразходване на сили, което е нужно, за да се живее като хомосексуалист“ (Адлер: 7).

В някои култури хомосексуалното поведение е прието или дори очаквано в определени етапи от цикъла на живота. При проследяване характера на хомосексуалната личност се потвърждава твърдението, че тя има образ на характера на нервно болен човек. Тази нервност се случва тогава, когато личността е стеснила своя кръг на активност чрез хомосексуалността. „По правило на хомосексуалиста му се е удало, чрез изключване на утежняващите условия да си създаде живот, за който той или не подхожда напълно, или пък който той може да следва по-лесно, отколкото някой, който непрекъснато изтласква от своя живот хетеросексуалността, поставяща го във връзка с всички въпроси, изисквания и трудности на социалния живот“ (Адлер: 9). Така поведението му се откроява в кръга на съзряване и достигане на полова зрялост връща се отново към теориите на Фройд за двата етапа на живот, втория проявен след половото съзряване. Хомосексуалистът в своя песимизъм вижда опасностите на хетеросек-

суалния живот като прекалено големи, така че ние всъщност естествено установяваме, как той се отдръпва от всички инициативи, които биха могли да доведат до влизането му в ролята на неговия пол и поведението му е такова, сякаш той спира времето, сякаш иска да спре напредъка, който би бил естествен.

Повишената емоционална чувствителност, в съчетание с трудностите от социалното битие, правят хомосексуалистите група с повишен риск по отношение на редица психични разстройства и наркотична зависимост. Това, че хомосексуалните мъже са повече подложени на психични разстройства, характерни за жените, докато в средите на жените с хомосексуална ориентация, са разпространени разстройствата типични за мъжете. „Най-очевидните белези, които евентуално модифицирани се открояват в характера на хомосексуалистите са: липсата на способност за сътрудничество, прекалено честолюбие, извънредно изразена предпазливост или страх от живота и висока степен на страх и неувереност, когато става въпрос за социално необходимите изисквания. В други области: в спорта, войната, приключенията, обратно, могат да се проявят смелост и дори свръхсмелост, също както при хомосексуалните атаки“ (Адлер: 8).

Докато психоанализата се готви да навлезе във втория век от съществуването си, аналитиците от настоящото поколение обръщат все повече внимание на данните от извън-аналитични източници. Процесът включва интегрирането на клинични, психоаналитични данни с по-нови открития и теории от други научни сфери, като невробологията или еволюционната психология. Други пък с интереси и подготовка в областта на хуманитарните науки (педагогика) подхождат от множество различни перспективи. Именно педагогиката е тази наука, която трябва до известна степен да разруши митовете и предразсъдъците, широко разпространени в нашето общество. Тя трябва да предложи своите подходи да представи хомосексуалната ориентация, половата идентичност, хетеросексуалните взаимоотношения и др. понятия на обществото.

До неотдавна обществото не предлагаше място, на което младите хора спокойно и без да бъдат заплашвани могат да научат повече за своята сексуалност и да получат помощ. В идеалния случай това запознаване трябва да се провежда у дома. Децата и младите хора

трябва да имат възможност да обсъждат свободно с родителите си всеки сексуален въпрос и да получат мъдри и помагачи съвети и знания, за да формулират собствената си ценностна система. Почти за всички е ясно, че това е една утопична мечта.

Това е особено вредно за младите хора, тъй като на тези млади гей жени не се разрешава да говорят в семейството и пред обществото за привличането и любовните чувства към хора от същия пол, те нямат възможност да споделят своите лични преживявания и да получат подходяща информация. Остава им единствено да се борят сами, използвайки оскъдната информация, която обществото им дава относно хомосексуалността, и да търсят пипнешком кой може да им предложи помощ и разбиране.

С основание може да се твърди, че подчертано негативно отношение от страна на обществото се наблюдава спрямо хората с хомосексуална ориентация.

Необходима е социалнопедагогическа работа в две основни посоки – с момичета и девойки с хомосексуална ориентация и техните семейства, за да бъде по-безболезнено приета различността и нейните последици, и от друга, с подрастващите в ученическа възраст за промяна на нагласите им към хомосексуализма и хомосексуалистите, ще се създадат по-благоприятни условия за успешна и пълноценна социална интеграция на сексуално различните в обществото.

Националната стратегия за образованието поддържа тезата, че всички младежи имат равни възможности да се възползват от образователни и психично-здравни услуги в рамките на училището, независимо от сексуалната ориентация, половата идентичност или проявление на пола. Тормоз, липса на равна подкрепа, както и други дискриминационни практики към жените с хомосексуална ориентация, гейове, бисексуални, транссексуални нарушават правата. Всички младежи трябва да получават равни възможности за образование, независимо от това дали дискриминацията е под формата на преки тормоз на физическите лица, или е насочена към цялата група през враждебни изяви или пристрастия.

За да се постигне тази цел, образование и застъпничество трябва да се използват за намаляване на дискриминацията и тормоз

срещу млади „различни“ хора, като се насърчава положително социално-емоционална и образователно развитие.

Ако всеки бъде информиран правилно с адекватността и представите за хомосексуалността, и хората с хомосексуална ориентация, навярно много по-малко щяха да са притесненията, тревогите и драмите, свързани с приемането на алтернативната сексуална ориентация. Редица са проблемите в социалнопедагогическата реалност, за които трябва да се приемат нужните мерки, за да се социализира обществото към общността на „различните“.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Адлер, А.** Индивидуална психология. Практика и теория част II. София: Изд. къща Алегро. // **Adler, A.** Individualna psihologiya. Praktika I teoriya chast II. Sofia: Izd. Kyshta Alegro.

2. **Адлер, А.** Смисльт на живота. Въведение в индивидуалната психология. ИК „Европа“. // **Adler, A.** Smislyt na givota. Vyvedenie v individualnata psihologiya. IK “Evropa”.

3. **Кон, И.** Въведение в сексологията. София: Наука и изкуство. // **Кон, 1990:** Кон, I. Vyvedenie v sexologiyata. Sofia: Nauka I izkustvo.

4. **Фройд, З.** Психология на сексуалността. София: Христо Ботев. // **Freud, 1991:** Freud, S. Psihologiya na sexualnostta. Sofia: Hristo Botev.